

RECENZJA

pracy doktorskiej Pana mgra inż. Roberta Tyma na temat:
Nauczyciele edukacji zawodowej w szkołach ponadpodstawowych w kontekście zmian kształcenia zawodowego,
napisanej pod kierunkiem Pana dra hab. Marka Walancika, prof. AWSB
przewidzianej do obrony
na Wydziale Nauk Stosowanych Akademii WSB w Dąbrowie Górniczej,
Dąbrowa Górnicza 2025, s. 281.

Recenzja została przygotowana na wniosek Rady Dyscypliny Pedagogika Akademii WSB w Dąbrowie Górniczej z dnia 24 lutego 2025 roku zgodnie z wymaganiami stawianymi tego typu ocenom na podstawie warunków określonych w art. 187 ust. 1 – 4 ustawy z dnia 20.07.2018 roku Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz.U . 2018, poz. 1668 z późn. zm.).

Temat pracy doktorskiej „Nauczyciele edukacji zawodowej w szkołach ponadpodstawowych w kontekście zmian kształcenia zawodowego” podjęty przez Pana mgra Roberta Tyma jest oryginalny i wpisuje się w pole analiz rzadziej podejmowanych w naszym kraju w dyscyplinie pedagogika. Już samo to, bardzo dobrze świadczy o Autorze, bowiem nie boi się podejmować wyzwań, wkraczać na pola mniej rozpoznane, wskazywać na nowe zjawiska i rozpoznawać je. Jednak uzasadnień istotności przyjętego podejścia jest więcej, co skłoniło mnie do kilku ważnych refleksji, którymi chciałabym się na wstępie podzielić, bowiem rzutują na moją wysoką ocenę pracy.

Pierwsza związana jest z przyjętym ujęciem tematu i osadzeniem kierunku poszukiwań badawczych wokół spletających się trzech głównych wątków badawczych, choć o różnym w badaniu natężeniu. Bezwzględnie, Autor podjął się bardzo istotnego, o znaczeniu praktyczno-społecznym zagadnienia z dziedziny szeroko postrzeganej instytucjonalnej praktyki pedagogicznej, które rezonuje w szeroko pojętych zmianach otaczającej nasz rzeczywistości, a nurtem efektywności nauczania (teaching effectiveness, TE). Rozpoznanie związków i zależności oraz różnego rodzaju uwikłań wzmacniających lub unicestwiających procesy edukacyjne ujawnia interdyscyplinarny charakter pracy (pedagogika – psychologia – socjologia – gospodarka, czy też etyka), choć ze względu na rozpoznanie ról zawodowych nauczycieli edukacji zawodowej nadaje pierwszeństwo pedeutologii, ale też ze względu na dużo szersze poszukiwania – pedagogice szkolnej, z akcentem na szkolnictwo zawodowe jako podsystemie systemu edukacji¹. Całość można jednak osadzić w nurcie poszukiwań wysoce efektywnych sposobów osiągania i poprawy jakości edukacji – nurtu efektywności edukacji (educational effectiveness research, EER), rozwijanego na świecie od lat 80. XX wieku, jednak szczególnie intensywnie w nowym tysiącleciu. Już w tej krótkiej prezentacji

¹ S.M. Kwiatkowski, *Elementy strategii rozwoju szkolnictwa zawodowego*, [w:] *Jednostka, edukacja, organizacja wobec przemian rynku pracy*, (red.) S.M. Kwiatkowski, Wydawnictwo Akademii Pedagogiki Specjalnej, Warszawa 2020, s. 188 (doktorat s.6).

tematu, jawi się on jako niezwykle ważny nie tylko w polskiej, ale i w światowej debacie edukacyjnej.

Druga, dotyczy wyeksponowania kategorii roli zawodowej nauczyciela. Pan mgr Robert Tyma ma świadomość, że w procesach zorientowanych na jakość i efektywność procesów edukacyjnych kluczowe miejsce przypisane jest nauczycielom. Poruszana w rozprawie problematyka nabiera szczególnego znaczenia w sytuacji zmian i wnosi nowe ustalenia w szerokim polu analiz i badań nie tylko efektywności, ale też poprawy edukacji w warunkach szkolnych. Wśród naukowców nikt nie ma już wątpliwości, że jakość kadry nauczycielskiej determinuje jakość edukacji. Wydaje się, że metaanalizy przeprowadzone przez Johna Hattiego (2009) wyraźnie zaakcentowały kluczową rolę nauczyciela w tworzeniu i poprawie jakości i efektywności edukacji. Nieuchronnie wszyscy dochodzą do tego samego wniosku, że kluczowym czynnikiem warunkującym dobre osiągnięcia uczniów jest jakość kadry nauczycielskiej (Sahlberg, 2013). W raporcie grupy McKinsey stwierdzono dobitniej, że jakość systemu edukacji zależy od jakości nauczycieli (2011). Podobnie Darling-Hammond (2017) ustaliła, iż jakość nauczycieli jest głównym wyznacznikiem uczenia się uczniów. Badania Goodwin, Low i Darling-Hammond (2017) potwierdziły, że wysokiej jakości nauczyciele są kluczem do edukacyjnej doskonałości. Podobnie ujmuje to przywołany przez Doktoranta Christopher Day, pisząc: „potencjał szkoły wyłania się z potencjału nauczycieli, którzy są najbardziej wartościowym jej zasobem”². Jeśli to wiemy, to kolejnym krokiem jest zapewnienie zrównoważonego rozwoju zawodowego, osobistego i innych inwestycji, by zapewnić wysokiej jakości kadrę nauczycielską w swoim kraju. Jednak badania nauczycieli zawodu są w tym jakże ważnym nurcie słabiej eksplorowane, czy niesłusznie pomijane. W takim ujęciu badania wpisują się w wypełnienie luki poznawczej i rozpoznania roli nauczycieli zawodu w szkołach ponadpodstawowych w kontekście zmiany kształcenia zawodowego (s.7). Dodatkowo brak tych kadr zaczyna generować „wolnozmienne deficyty”, grożące zapaścią kształcenia branżowego. Stąd, uwzględnienie zmian technologicznych i demograficznych plasuje pracę w nurcie najnowszych, jeszcze fragmentarycznych dociekań nad rezyliencją szkolnictwa wobec przełomów 4.0/5.0.

Trzecim ważnym dla mnie argumentem uzasadniającym wysoką ocenę dzieła, jest osadzenie głównego przedmiotu badań w uwarunkowaniach kontekstowych zmian: społecznych, cywilizacyjnych, ale też gospodarczych, w tym dokonującej się rewolucji przemysłowej 4.0 i 5.0 silnie oddziałujących na edukację i zmianę jej treści oraz podstaw organizacyjnych. Jednak tak samo ważne jak szerokie spektrum zmian, jest dla Doktoranta ważne tempo, siła i rozpiętość zmian doświadczane w otaczającej nas codzienności. Jak zauważa Doktorant na styku szkoła – otoczenie pojawia się problem, bowiem, co podkreśla Jack Welch, jeśli tempo zmian na zewnątrz organizacji przekracza tempo zmian jej samej, koniec jest bliski³. W opisie przemian edukacji zawodowej wyłaniają się palcówki oświatowe, które zostały daleko w tyle za światem i życiem toczącym się poza ich murami. Ten wysoce niezadowolający stan wymaga bacznej uwagi, zwłaszcza na polu edukacji zawodowej, gdzie przygotowanie do wejścia „w otoczenie szkoły” jest niezwykle szybkie w stosunku do innych ścieżek kariery edukacyjnej. Zwraca tym samym uwagę na skalę problemów koniecznych do rozwiązania i odpowiedzi na wiele pytań – nie tylko jakich kompetencji potrzebuje uczeń w XXI wieku? Bowiem równie ważne są inne pytania: Jakie nauczanie oraz procesy uczenia się są w stanie je rozwijać i pielęgnować, oraz które modele oceniania mogą znacząco umocnić uczniów i monitorować nabywanie tych kompetencji? Jak włączyć ucznia w procesy uczenia się na zewnątrz szkoły? Jaka powinna być obecnie rola

² C. Day, *Rozwój zawodowy nauczyciela*, Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Gdańsk 2004, s. 17 (doktorat, s. 7).

³ J. Welch, za: I. Yashin-Shaw, *Leading in the Innovation Age: Unleash knowledge, talent and experience to create an innovative workplace*, BookPod, 2016.

szkoły i jaka powinna być organizacja społeczna w szkole? Jak można tworzyć polityki i praktykę w celu wspierania zmian wartości, wzorców, ról, metod i praktyk wprowadzonych przez trzecią rewolucję cyfrową i jej przenikanie do edukacji? Jak najlepiej wykorzystać nowe technologie do wspierania edukacji w stawianiu czoła tym wszystkim wyzwaniom? No i jeśli odpowiemy na te pytania, zostaje ostatnie – jaka jest rola nauczycieli w tym nowym środowisku edukacyjnym? Ta niewielka grupa pytań kieruje baczną uwagę na potrzebę wzmocnienia w środowisku szkolnym nowych, niepraktykowanych wcześniej rozwiązań. Ich propozycję w odniesieniu do edukacji zawodowej znajduję w pracy i co więcej większość z nich jest możliwa do wdrożenia w krótkiej perspektywie (s.214 i dalsze).

Przywołane przeze mnie argumenty uzasadniają wysoką rangę naukową tematu rozprawy. Bez wątpienia, zagadnienia postawione przez Doktoranta omawianej pracy stanowią niezwykle wartościowy problem naukowy. Tym samym z pełnym przekonaniem mogę uznać podjętą problematykę za doniosłą badawczo i wyeksponować kilka jej cech:

1. Adekwatność: podjęta problematyka jest kluczowa dla gospodarki wiedzy, bowiem to właśnie nauczyciele zawodu stanowią aktualnie „potencjalne centra edukacji ustawicznej” i łączą system edukacji z rynkiem pracy, a ich jakość pracy przekłada się na przygotowanie kadr niezbędnych dla rozwoju przemysłu 4.0 i 5.0.

2. Doniosłość: badania podejmują aktualny problem, zaś dysertacja celnie wpisuje się w obszar badań wciąż słabo rozpoznany i wypełnia realną lukę badawczą. I co ważne, wpisuje się w międzynarodowy dyskurs o rezyliencji systemów edukacyjnych wobec „świata permanentnej zmiany”, który – poprzez cyfryzację, robotyzację i sztuczną inteligencję – redefiniuje kompetencje zawodowe. W tym ujęciu zrozumienie i wzmocnienie roli nauczycieli ma zatem znaczenie strategiczne dla kształtowania polityk oświatowych i programów doskonalenia zawodowego.

3. Użyteczność: Istotny podkreślenia jest także walor użyteczności, który jest wyraźnie zaznaczony w końcowych partiach rozdziałów 4–5 w pakietach zaleceń: finansowych, programowych i kadrowych (m.in. staże nauczycieli w firmach, mikro-certyfikaty kompetencji, „radar technologiczny” MEN). Zalecenia bezpośrednio adresują poprawę jakości kształcenia uczniów oraz przywrócenie atrakcyjności nauczyciela zawodu.

4. Perspektywiczność badań - polega na możliwości wykorzystania uzyskanych danych jako punktu odniesienia do monitorowania przyszłych zmian: opisany model współpracy szkoła–biznes, propozycja modyfikacji podstawy programowej i postulaty zwiększenia udziału metod projektowych mogą stać się prototypem procesów doskonalenia zarówno na szczeblu ministerialnym, jak i lokalnym.

5. Nowatorstwo: Autor bada nauczycieli techników jako „pomost kompetencyjny” między szkołą a gospodarką, co – przy rosnącym zainteresowaniu przemysłem 5.0 – stanowi temat dopiero kształtujący się w literaturze. Przywołane definicyjne dylematy roli nauczyciela w erze otwartego dostępu do wiedzy pokazują, że praca nie powiela utartych schematów, lecz poszerza pole badawcze o nowe wymiary – w tym scenariusze rozwojowe do 2050 r. Tym samym dysertacja prezentuje wysoki potencjał innowacyjny i aplikacyjny, a jej wyniki mogą posłużyć jako inspiracja dla dalszych, bardziej szczegółowych studiów nad profesjonalizacją nauczycieli edukacji zawodowej.

Imponuje mi również dojrzałość Doktoranta i jego erudycja. Razem budują niezwykłą narrację – świetną pracę naukową, która nie tylko wypełnia standardy prac awansowych na wysokim poziomie, ale jeszcze bardzo dobrze się ją czyta. Pan mgr Tyma stosuje właściwą nauce aparaturę pojęciową i właściwe przedmiotowi badań terminy. W efekcie został wyprowadzony bardzo spójny i logiczny wywód, w którym można mieć odczucie „towarzyszenia” Autorowi w etapach procesu analitycznego i badawczego krok po kroku.

* * *

Praca doktorska, którą przygotował mgr Robert Tyma, jest dziełem zasługującym na uwagę. Autor opanował w stopniu wysoce zadowalającym trudną sztukę prowadzenia badań i analiz interdyscyplinarnych oraz stworzenia odpowiednich logicznych powiązań przyczynowo-skutkowych między poszczególnymi subdyscyplinami nauk społecznych, a oczekiwaniami pedeutologicznymi. Pod względem formalnym, rozprawa ma dobrze przemyślaną, logiczną i odpowiednio rozwiniętą strukturę (ss. 281), w której wyraźnie można odróżnić wydzielone części. Całość dotyczy zapowiedzianej w tytule problematyki. Po wprowadzającym w zagadnienie wstępie – rozwija się w pięciu rozdziałach, których logika i kolejność odwzorowują klasyczny, a zarazem przejrzysty układ wprowadzający od fundamentów teoretycznych (rozdziały 1–2), przez rygor metodologiczny (rozdział 3), ku bogatej prezentacji wyników i wnioskom aplikacyjnym (rozdziały 4–5), zamknięte syntetycznym podsumowaniem. Całość domykają: bibliografia, wykaz tabel, wykresów i rysunków, aneks oraz streszczenie w języku polskim i angielskim. Taki porządek oddaje śledzenie drogi badawczej – od diagnozy pola problemowego, aż po rekomendacje – i wskazuje na umiejętność Autora w zakresie projektowania tekstu naukowego. Pozostaje tym samym w logicznej zgodności z deklarowanym celem głównym, którym jest „opisanie roli nauczycieli przedmiotów zawodowych w kontekście zmiany kształcenia zawodowego”.

Wstęp (s.6-13) naświetla najważniejsze przyjęte ustalenia, które znakomicie uzasadniają przyjętą konstrukcję całości, jak i poszczególnych rozdziałów. Ponadto, Autor wyjaśnia ich znaczenie w prezentacji badania i odnosi do sytuacji nauczycieli zawodu, której współcześnie doświadczają. Wykazuje na specyfikę nauczycieli zawodu, pracujących instytucjonalnie w szkole (zatrudnionych w technikach), pełniących w wychowaniu dzieci i młodzieży funkcje edukacyjne (s.8) i osadza w szerszym kontekście ich uwarunkowań funkcjonowania zawodowego. Zwraca uwagę na zagrożenia, ale też uwikłania co ma uwypuklić znaczenie sformułowanego tematu. Przyjęta w tej części pracy argumentacja pozwala w pełni ujrzeć nie tylko strukturę pracy, ale także tok „myślenia” – uzasadnienia jej przyjęcia.

Na podbudowie dwóch rozdziałów opracowana została część teoretyczna. Pierwszy rozdział „Edukacja zawodowa w kontekście permanentnej zmiany” (s.14-45) znalazł tu rozwinięcie w czterech podrozdziałach: (1.1.) Czas permanentnej zmiany, (1.2) Rola społeczna nauczycieli przedmiotów zawodowych, (1.3.) Konieczność kształtowania kompetencji i metakompetencji edukacyjnych, (1.4.) Edukacja zawodowa w perspektywie czwartej i piątej rewolucji przemysłowej. Przyjęty układ dobrze wyprowadza wywód od uwarunkowań permanentnej zmiany społecznej, technologicznej i gospodarczej. Pan Robert Tyma analizuje w tej części także wpływ czwartej i piątej rewolucji przemysłowej na szkolnictwo zawodowe, wskazując na konieczność ciągłego dostosowywania się do dynamicznych realiów. Ukazuje płynność, niepewność i nieprzewidywalność współczesnej rzeczywistości jako kluczowe wyzwania edukacyjne konstruuje tło permanentnej zmiany i rewolucji przemysłowych. Zauważalne już w tej części pracy jest uwzględnienie zarówno aspektu uczniowskiego, jak i nauczycielskiego – to ważne i słuszne ujęcie obecne w całej pracy – bowiem nauczyciel bez uczniów nie ma racji bytu. Całość tej części pracy przekonująco uzasadnia potrzebę badań nad rolą nauczycieli zawodu. Doktorant posługuje się bogatymi odniesieniami do literatury z zakresu pedagogiki i studiów nad przyszłością pracy, tworząc spójną narrację o konieczności kształtowania nowych kompetencji.

W rozdziale drugim „Współczesne wyzwania szkolnictwa zawodowego” (s.46-101) Doktorant wyprowadza wywód od historycznego osadzenia edukacji zawodowej w Polsce po współczesne realia i dylematy codzienności. Zawarte tu sześć podrozdziałów (2.1. Polskie szkolnictwo zawodowe do 1945 roku; 2.2. Polskie szkolnictwo zawodowe w latach 1945-2020; 2.3. Współczesne wybrane wyzwania w odniesieniu do kształcenia zawodowego; 2.4. Edukacja zawodowa w kontekście rozwoju sztucznej inteligencji, robotyzacji i

automatyzacji; 2.5.Kształcenie nauczycieli przedmiotów zawodowych; 2.6.Wybrane metody nauczania wykorzystywane w edukacji zawodowej) pogłębiają przyjętą w rozdziale pierwszym perspektywę, łącząc rys historyczny polskiego szkolnictwa zawodowego z diagnozą wyzwań wynikających z automatyzacji, SI i zmian prawnych. Całość zakończono refleksją nad modelem edukacji zawodowej w Polsce i jego przyszłością. W efekcie powstał materiał o dużej głębi analitycznej, który nie tylko rzetelnie relacjonuje fakty, lecz również pobudza do myślenia i zachęca do krytycznego spojrzenia na rolę edukacji (nie tylko zawodowej) w zmieniającym się świecie.

W efekcie część teoretyczna jako całość eksponuje najważniejsze i konieczne kwestie na podstawie bardzo uważnie dokonanego przeglądu literatury przedmiotu. Wykazany został stan badań w Polsce i na świecie, stanowiska wiodących badaczy oraz właściwe odniesienia do literatury zagranicznej. Doceniam poziom czytania Doktoranta i w jego wyniku dokonany wybór najważniejszych w uzasadnieniu teoretycznym koncepcji i teorii. Jest to bez wątpienia wartościowa merytorycznie i dobrze uporządkowana część pracy. Jedynie miejscami przytaczane wątki historyczne można by skrócić, celem uniknięcia powtórzeń, co łatwo wyeliminować przygotowując wydanie publikacji – do czego oczywiście zachęcam.

W części drugiej pracy prezentującej „Metodologię badań własnych” (rozdział trzeci, s.102-131) zaprezentowane zostały fundamenty metodologiczne, w tym autorska koncepcja badań. Konstrukcja i treść rozdziału wskazuje, że Autor zna zasady projektowania badań pedagogicznych oraz, iż istotne dane przedstawia w sposób sprawny i kompletny. Rozdział przedstawia szczegółową koncepcję badań własnych, obejmującą określenie przedmiotu, podmiotu, celu oraz problemów badawczych, co w sposób klarowny wyłoniło kierunek poszukiwań: poznanie, jak postrzegają swoją rolę sami nauczyciele przedmiotów zawodowych w technikach oraz jak są postrzegani przez uczniów, doradców i pracodawców. W zasadzie badania osadzono w paradygmacie pozytywistycznym, jednak z refleksją nad złożonością współczesnej rzeczywistości edukacyjnej, co otworzyło pole do interpretacji jakościowych. Doktorant starannie uzasadnił wybór strategii mieszanej, triangulacji badawczej (s.110). Zastosowano bowiem zarówno kwestionariusz ankiety poprzedzony pilotażem, jak i wywiady częściowo ustrukturyzowane, których dobór został szczegółowo wyjaśniony. Strategia mieszanych metod, pozwoliła zestawić szeroko zakrojone badania ilościowe z pogłębioną eksploracją jakościową. Sekwencja „ankieta → wywiad” jest tu w pełni uzasadniona: najpierw pozwoliła uchwycić skalę i zróżnicowanie zjawisk w populacji uczniów techników (223 wypełnionych kwestionariuszy po weryfikacji poprawności), a następnie – dzięki wywiadam (54 wywiady z nauczycielami oraz 7 z doradcami zawodowymi i 8 wywiadów z pracodawcami) – odsłonić mechanizmy leżące u ich podstaw. Warto podkreślić starania Doktoranta o zróżnicowanie doboru osób pod względem branż, stażu pracy i płci, co zwiększa bogactwo perspektyw; autor uczciwie wskazuje trudności w dotarciu do części pracodawców, co przełożyło się na skromniejszą liczebność tej grupy.

W efekcie, rozdział zawiera przejrzyste opisy proces organizacji badań oraz proces doboru próby dostosowany do realnych możliwości terenowych. Równie staranna dokumentacja dotyczy liczebności i zróżnicowania grup respondentów. Pan Robert Tyma wykazał się niezwykłą starannością, wręcz skrupulatnością prezentując nad wyraz czytelnie warsztat badawczy (np.s. 108-109). Procedura badawcza respektowała również podstawowe wymagania etyki: każdy respondent otrzymał informację o celu i dobrowolności udziału, a ankiety i transkrypty zanonimizowano. Autor zwraca też uwagę na potencjalne zniekształcenie wyników przez dobrowolność udziału (self-selection bias) i podjął próbę jego ograniczenia przez dywersyfikację źródeł rekrutacji. Trochę szkoda, że niewielka grupa pracodawców utrudnia uogólnienie wniosków na poziom rynku pracy. Czy silna przewaga mężczyzn w próbie uczniów i nauczycieli ogranicza analizy płciowych. Jednak wyznacza to kierunki dalszych badań, jakie można wyłonić z pracy o tak bogatej treści.

Podsumowując tę część pracy: zaprezentowana metodologia jest dobrana adekwatnie do przedmiotu badań, wieloaspektowa i przeprowadzona z dużą starannością. Mimo wskazanych ograniczeń dostarcza wiarygodnych podstaw do formułowania wniosków i rekomendacji, a umiejętne łączenie ilościowych i jakościowych technik świadczy o dojrzałości warsztatowej doktoranta. Dane ilościowe precyzyjnie lokowały zjawisko, zaś dane jakościowe objaśniały jego kontekst. W efekcie uzyskano spójną mapę zjawisk, którą autor potrafi konfrontować z literaturą i wcześniejszymi raportami sektorowymi.

Trzecią część, wynikowa tworzą rozdziały czwarty i piąty, które są najmocniejszymi elementami dysertacji. Czwarty rozdział prezentuje kontekstowe wyniki ilościowe – np. percepcję zmian podstawy programowej i motywację uczniów – komentowane z perspektywy różnych grup respondentów. Moja sugestia dotycząca tej części pracy jest związana z rozbudową struktury rozdziału. W wykazanych tu dwóch podrozdziałach znajdują się treści, które można i warto w mojej ocenie wyeksponować. Tym sposobem rozbudować strukturę przynajmniej do czterech podrozdziałów, a zawartość taką możliwość wyłania. Piąty rozdział pogłębia analizę jakościową roli nauczyciela. Autor zestawia zmiany podstawy programowej z doświadczeniami nauczycieli, analizuje motywację uczniów i wnikliwie opisuje osobowościowe oraz metodyczne uwarunkowania pracy nauczycieli zawodu. Wnioski są logicznie powiązane z pytaniami badawczymi i wzbogacone licznymi tabelami oraz wykresami. Ta konsekwencja odnoszenia prezentowanych danych do celów i pytań badawczych – jest widoczna za każdym wykresem lub tabelą, gdzie pojawia się krótki komentarz interpretacyjny, który wyjaśnia, jak wynik wspiera bądź podważa przyjęte hipotezy lub przesłanki teoretyczne. Przykładowo, wysoki odsetek uczniów postrzegających praktyki zawodowe jako istotny element edukacji (61,4 %) został zestawiony z dyskusją nad koniecznością zwiększenia komponentu praktycznego w programach nauczania. Z kolei wybrane cytaty z wywiadów nadają wywodowi wymiar jakościowy, pogłębiając interpretację liczb.

Podsumowując, jakość analizy empirycznej stoi na wysokim poziomie. W części ilościowej Autor nie ogranicza się do statystyki opisowej: stosuje testy korelacyjne i analizę różnicowań międzygrupowych, co umożliwia wyłonienie subtelnych zależności (np. korelacja między atrakcyjnością zajęć a poziomem motywacji). Zakres użytych procedur w pełni odpowiada charakterowi danych i wystarcza do weryfikacji celów badania. Segment jakościowy imponuje rygiorem: transkrypcje poddano iteracyjnej, kilkuetapowej kategoryzacji z zachowaniem zasad hermeneutyki fenomenograficznej. Pan Robert Tyma dokumentuje proces kodowania i autokontrolę uprzedzeń badacza, a kwestie wiarygodności (credibility) i autentyczności (authenticity) omawia wprost, odwołując się do zaleceń Lincolna i Guby. Liczne cytaty – np. o funkcji oceniania czy dylematach nauczyciela-wymagającego – nadają interpretacjom głębię i potwierdzają tezy wyciągane z analizy danych.

Warto podkreślić, że interpretacje są spójne z korpusem literatury przywoływanej w rozdziałach teoretycznych. Pan Robert Tyma zręcznie łączy własne wyniki z debatą o redefinicji kompetencji w erze automatyzacji i AI, pokazując, że deficyty w otwartości nauczycieli na pracę projektową mogą hamować rozwój kompetencji STEM i miękkich, wskazywanych przez samych uczniów jako kluczowe. Co ważne, wnioski wyraźnie przekraczają prostą rekapitulację danych. Doktorant formułuje logiczne uogólnienia (np. o potrzebie większej integracji szkoły z przemysłem poprzez nauczycieli-praktyków) i przekłada je na postulaty aplikacyjne, co dodaje pracy waloru użyteczności. Godne podkreślenia są właśnie te finalne postulaty zmian w edukacji zawodowej – zarysowane wieloperspektywicznie i zakorzenione w danych, które zamykają część empiryczną postulatem reform oraz zaleceniami rozwoju edukacji zawodowej. Ta kolejność – od tła

cywilizacyjnego, przez diagnozę systemu, aż po praktyczne rekomendacje – wiernie odzwierciedla drogę od pytania badawczego do implementacyjnych wniosków.

W efekcie wyniki i ich interpretacja charakteryzują się wysoką przejrzystością, logicznym powiązaniem z problematyką badawczą oraz znaczną wartością diagnostyczną i aplikacyjną. Walory te można uznać za charakterystyczne dla całej pracy, która wnosi oryginalny i solidnie udokumentowany wkład do wiedzy o nauczycielach przedmiotów zawodowych, ich kompetencjach i roli w kształceniu kadr przyszłości.

Warsztat naukowy doktoranta świadczy o wysokiej dojrzałości i rozległej erudycji. Już sam rozmiar bibliografii – 318 pozycji obejmujących klasyczne teorie pedagogiczne, aktualne raporty branżowe oraz bogaty korpus aktów prawnych – dowodzi wieloletniego, systematycznego „wczytania się” w problematykę oraz umiejętności krytycznej selekcji źródeł i potwierdza gruntowne rozeznanie w stanie badań. Aneks z narzędziami badawczymi oraz czytelne wykazy ilustracji wzmacniają transparentność procedury. Praca ujawnia również samodzielność myślenia Doktoranta, który formułuje oryginalny model czterech bloków wyzwań dla szkolnictwa zawodowego oraz własne kategorie ról nauczycieli (wspierający, mobilizujący, wyemancypowany), co wykracza poza kompilację cudzych koncepcji i nadaje pracy stempel autorskiego wkładu. Strona językowa zasługuje na pozytywną ocenę: styl jest klarowny, terminologia konsekwentnie stosowana, a cytowane fragmenty wywiadów nadają narracji żywości. Na poziomie redakcyjnym tekst jest nie tylko poprawny, ale wręcz erudycyjny. Jednak niekiedy warto skrócić rozbudowane akapity i sporadyczne tautologie, by utrzymać równowagę objętości między częścią teoretyczną a wynikową. Łącznie praca spełnia wysokie standardy akademickie: łączy rozległą erudycję z twórczym myśleniem, zaawansowanym warsztatem badawczym i solidną kulturą językową, co w pełni potwierdza gotowość doktoranta do samodzielnego uprawiania nauki.

* * *

W konkluzji z pełną odpowiedzialnością wyrażam przekonanie, że napisana pod kierunkiem Pana Prof. AWSB dr hab. Marka Walancika praca Pana mgr Roberta Tyma pt. „Nauczyciele edukacji zawodowej w szkołach ponadpodstawowych w kontekście zmiany kształcenia zawodowego” stoi na dobrym poziomie merytorycznym - jest pozycją nowatorską i wartościową poznawczo. Autor opracował podjęty temat w sposób rzetelny, wskazując na umiejętność prowadzenia wielopłaszczyznowych interdyscyplinarnych analiz z uzyskanych materiałów badawczych. Wykazał również bezsporną znajomość podstaw teoretycznych badanego problemu. Wiele analiz przedstawionych w pracy ma oryginalny charakter – stanowi niezaprzeczalny wkład Autora w dalszy rozwój i poszerzenie pól badawczych we współczesnej pedagogice. Na tej podstawie stwierdzam, iż przedstawiona do recenzji praca Pana mgr Roberta Tyma spełnia wymogi obowiązującej Ustawy w części dotyczącej warunków nadawania stopni naukowych. Stawiam więc wniosek o przyjęcie dysertacji oraz dopuszczenie Kandydata do dalszych etapów wszczętego przewodu doktorskiego i umożliwienie Jemu publicznej obrony.

